

Publicēts *Dienā*, 2006.4. janvārī. Igauniski *Diplomaatia* 2006.janv. nr., ar nosaukumu *Gāze, Realpolitik, un nedrošība*.

Gāze, korupcija, un nedrošība

Atis Lejiņš

Latvijas Ārpolitikas institūta direktors

Kondolīze Raisa nesen kādā runā teica, ka viņa jūtot, ka zeme dažkārt sašūpojas zem kājām – tik lielas ir mūsdienu vēsturiskās pārmaiņas. Viņa, bez šaubām, runāja par Tuvajiem Austrumiem un Afganistānu. Likmes tur patiešām ir augstas. Turklāt briest jauna krīze – kā reāli novērst Irānas iespējamo kodolbruņošanos? Nevarēs jau tik vienkārši sambumbot topošo kodolspēkstaciju, kā to 1981.g. izdarīja Izraēla, uzlidojumā iznīcinot Irakas kodolspēkstaciju, pirms Iraka spēja to līdz galam pabeigt. Pārsteiguma moments ir zudis. Teherana ir gatava šādam triecienam.

Bet vai mēs nejutām līgojoties zemi zem kājām, kad Putins ar Šrēderu apliecināja abu valstu “dziļās strukturālās” integrēšanas kroni – Krievijas-Vācijas kopējais gāzu vads Baltijas jūrā? Šrēders tika laba atalgots (44.000 euro mēnesī jaunā komercamatā), bet Vācijai arī vajag Krievijas gāzi. Vācijas rūpnieku lobījs to prasa. Kāda Krievijas avīze to jau pasteigusī nosaukt par Šrēdera-Putinu paktu.

Ne tikai Vācijai gāze vajadzīga. Holandes un Lielbritānijas gāzes lauki tuvojas izešanai – vai risinājums būs *Gazprom*? Interesanti – laikā, kad Norvēģijas ziemeļos Berents jūrā atrasti jauni milzu gāzes lauki, netiek runāts par esošā Norvēģijas-Vācijas gāzes paplašināšanu, bet priekšroka tiek dota ļoti dārgam, jaunam un ekoloģiski bīstamam gāzes vadam no valsts, kurā skaidri pieaug demokrātiskais deficīts. Bet gāzi var vest arī šķidrinātā veidā ar tankkuģiem, kā to ir iecerējis darīt *Gazprom* ASV tirgū no gāzes laukiem Beringas jūras.

Neskaidrs ir juridiskais jautājums - kam pieder Baltijas jūras dibens. Ja Ziemeļu jūras ir 100% sadalīts pa sektoriem tuvākajām valstīm 200 km attālumā no krasta, vai tā pat nav ar Baltijas jūru? Tas nozīmētu, ka Vācijai ar Krieviju tāpat jāvienojas ar Baltijas jūras valstīm par atļauju guldīt smiltis lielo cauruļvadu.

Lielais paradoks šodien ir tas, ka laikā, kad trīs Baltijas valstis piekopj neatkarīgu politiku un pievienojās rietumu politiskās kultūras pasaulei par spīti 100% Krievijas gāzes un naftas atkarībai, Vācija iet pretējā virzienā un palielina savu Krievijas gāzes un naftas atkarību, kam varētu sekot citas ES un NATO valstis. Zīmīgi, ka Donalds Evans, bijušais ASV tirdzniecības ministrs un tuvs draugs Prezidentam Bušam, nepieņēma Putina piedāvājumu ieņemt augstu amatu *Rosneft* (tas pats Krievijas valsts kontrolētais naftas gigants, kas palīdzēja iznīcināt privāto naftas kompāniju *Jukos*) pēc spēcīgas preses kritikas, tai skaitā *Financial Times*.

Mums tāpēc izvirzās divi jautājumi, kurus vajadzētu aplūkot jaunajā ārpolitikas koncepcijā. Tie mums ir vitāli svarīgi. Proti, vai autoritārā Krievija varēs ar savu enerģētikas politiku ES un NATO valstis padarīt tik lielā mērā atkarīgas, ka to drošības un ārpolitika tiks ietekmētas? Runa ir arī par rietumu firmām, kas veic komercdarbību Krievijā, un apmaksā pētījumus par Krieviju, un par Krievijas valsts kontrolētās naftas un gāzes gigantiem, kas dāsni kaisa naudu ASV un Eiropā pētniecības institūtiem. Viens šāds mums pazīstamais institūts ir Niksona centrs, kas patlaban kaismīgi noliedz, ka būtu ietekmējies.

Bija skaidrs, ka pēc sakāves Ukrainā Putina pretuzbrukums oranžai revolūcijai būs tikai laika jautājums. Par ko tālrunī runāja tanī laikā Šrēders ar Putinu? Ka Putinam nāksies samierināties ar Ukrainas tautas gribu un godīgām vēlēšanām? Vai arī tad jau runā nebija par gāzes vadu, kuru varēs lietot kā rungu pret jauno Ukrainu? Ja Putina kandidāts Viktors Junukovičs būtu kļuvis par prezidentu vai viņam četrkāšotu gāzes cenas? To nedara Putina visciešākajam sabiedrotajam Lukašenko. Tam pacēļ cenas ļoti maigi un pakēpeniski, bet gāzes pārtraukšana Baltkrievijai pērn varēja būt manipulācija, kas kalpotu kā Baltijas jūras gāzes nepieciešamības pierādījums.

Zināms, ka gāzes cenas četrkārtošana vienā rāvienā nevar dot Krievijai ienākumu, tas var radīt tikai haosu Ukrainā. Krievijas īstais mērķis ir gūt Ukrainas gāzes vadu tīklu, izskaitot to daļu, kas ved gāzi tālāk uz ES. Turklāt astājot savu tiesu arī vācu enerģētikas milžiem. Bet vai tā nav politika no spēka pozīcijām – jeb vai tikai komercdarbība? Un tagad mums stāsta, ka vajadzētu arī pieslēgties ar atzarojumu Baltijas gāzes vadam. To dara bijušais Vācijas ekonomikas un darba lietu ministrs

Volfgang Klements rakstā *Baltijas jūras gāzesvads – energoapgādes drošība Eiropai*. (Diena, 9.dec.). Viņš pamatā atkārtoti Krievijas arguments par Ukrainu kā nedrošu gāzes transita valsti – tā ir valsts, kura vēlas iestāties ES un ar kuru ES ir noslēgusi Rīcības plānu kas pietuvināt Ukrainu ES normām un standartiem.

Mums nevajag pieslēgties Baltijas jūras gāzes vadam, jo tas padarīs mūs vēl atkarīgākus Krievijas gāzei un bremzēs mūsu alternatīvās enerģijas attīstību. Tas ir mans otrais jautājums jaunajai ārpolitikas koncepcijai - kā samazināt mūsu pašu atkarību no Krievijas naftas un gāzes līdz, teiksim, 25%? Mēs nezinām vai Vācijas atkarība Krievijas gāzei pieaugs līdz 80%, kā paredz daži analītiķi, bet zināms, ka Brisele nevēlētos, ka tā būtu lielākā par 25%. Ir jādažādo enerģētikas avotus un veidus, lai pasargātu ES rīcības brīvību un drošību. Vai tad mums to arī nevajadzētu darīt? Dažas ES dalībvalstis jau par 10-15% no kopējās saražotās elektrības un siltuma gūst no biodeģvielas izmantošanas un vēja ģeneratoriem. Kā nemainītos importa-eksporta bilanse, ja mums būtu šādi rādītāji!

Latvijai ir iespēja kļūt par alternatīvās enerģētikas valsti. Tādai vajadzēt būt mūsu stratēģijai pēc iestāšanās ES un NATO. Mūsu mežos un laukos slēpjas milzīgs alternatīvās enerģētikas avots, kas, ar valsts apzinātu politiku un pareizi izmantotu ES naudu, var nodrošināt mūsu neatkarību un vairot mūsu prestižu pasaulē. Te būs divi reāli piemēri, kuriem vajadzētu iedrošināt skeptiķus un mazdūšīgos nostāties drošāk pret gāzes un naftas lobiju Latvijā. Zviedrijas firma ved skaidas no Igaunijas, Lietuvas, un arī Latvijas uz savu ražotni Jaunjelgavā, lai pēc tam varētu eksportēt gatavo produkciju – granulas – uz Zviedriju. Kāpēc to pašu mēs nevaram?

Austrijā ir pilsēta kādā trūcīgā reģionā pēc veiksmīgas Briseles naudas izmantošanas, pilnībā iztiek ar žagariem un celmiem, lai nodrošinātu siltumu un elektrību. Turklāt šajā pilsētā ir izaudzis zinātnisks centrs, kas pēta kā arvien lietderīgāk izmantot koksnas atkritumus enerģijas ražošanā. Izveidota arī jauna mēbeļu fabrika, kas savus atkritumus dod pilsētas elektrības un siltuma ražošanai. No šīs pilsētas cilvēki vairs neizceļ uz Vīni darba nolūkos. Drīzāk jau otrādi.

Ar pareizu valsts un ES naudas izmantošanas stratēģiju Latvija no 2007. līdz 2013. gadam varētu pilnībā pati nodrošināt sevi ar elektroenerģiju, kas iegūta no koksnas atkritumiem un augiem no mūsu laukiem. Slēptajam potenciālam ir tāda paša jauda, kāda būtu jaunai Daugavas spēkstacijai.

Nav sācies gāzes laikmets. Šo gadsimtu nosaukts par gatavošanos pēc- naftas un gāzes ērai. Zināms, ka naftas pietiks vēl labi ja 50 gadus, (Krievija sāks importēt melno zeltu 2019.g.), gāzes pietiks drusku ilgāk. Bet, gatavojoties jaunajam laimetam, proti, radot arvien jaunas tehnoloģijas, kas izmanto alternatīvus enerģijas avotus, gāzes un naftas laikmeta beigas tiks paātrinātas, jo radīsies mazāk vajadzības pēc gāzes un naftas, turklāt to izmantošana ietekmē pasaules sasīlšanu. Latvijai un pārējām Baltijas jūras valstīm vajadzētu paredzēt notikumu attīstību un būt pirmajās rindās alternatīvas un neatkarīga enerģijas ražošanā.

